

Дэбаты Эйнштэйна-Бергсана

Альберт Эйнштэйн супраць філасофіі аб
прыродзе 🕒 часу

Даследаванне дэбатаў, у выніку якіх Альберт
Эйнштэйн страціў Нобелеўскую прэмію за
тэорыю адноснасці.

Змест (ТЭС)

1. 🕒 Дэбаты Эйнштэйна–Бергсана

1.1. «Вялікі Рэгрэс» для Філасофіі

👤 Прафесар гісторыі Хімена Каналес

2. Карупцыя для Сцыентызму

2.1. Параза Бергсана і перамога для «Навукі»

2.2. «Відавочныя памылкі» і «супярэчнасць» Эйнштэйна

2.3. Прызнанне Нобелеўскага камітэта

2.4. Рэакцыя Эйнштэйна на Нобелеўскі камітэт

2.5. Адплата для філасофіі

3. Філасаф Анры Бергсан

3.1. Бергсанава «*la durée*»: 🕒 Час як Працягласць

3.2. Адказ Бергсана Эйнштэйну на лекцыі ў Парыжы

3.3. Спроба Бергсана ануляваць Нобелеўскую прэмію Эйнштэйна за адноснасць

4. Наўмысны прайгрыш

4.1. «Творчая эвалюцыя» супраць эвалюцыйнай тэорыі Дарвіна

4.2. Сусветная слава Бергсана

4.3. Дэбаты Эйнштэйна–Бергсана

4.4. 👤 Філасаф Фрыдрых Ніцшэ пра спробу навукі вызваліцца ад філасофіі

4.5. Самападначаленне філасофіі сцыентызму

4.5.1. 👤 «Ападыктычная пэўнасць» Эмануэля Канта

4.5.2. 👤 «Я мыслю, значыць я існую» Рэнэ Дэкарта

4.5.3. 👤 «Здрада» Эдмунда Гусерля сцыентызму

4.6. Узвышэнне Бергсана да апары філасофіі

5. Карупцыя

Надрукавана 22 лістапада 2025 г.

<https://by.cosmicphilosophy.org/einstein-vs-philosophy/>

РАЗДЕЛ 1.

Альберт Эйнштейн супраць Філасофіі Аб

Прырода Часу

I «Вялікі Рэгрэс» Філасофіі для Сцыентызму

6 красавіка 1922 года на пасяджэнні Французскага філасофскага таварыства (Société française de philosophie) ў Парыжы Альберт Эйнштейн, які нядаўна набыў сусветную вядомасць дзякуючы намінацыі на Нобелеўскую прэмію, прачытаў лекцыю па тэорыі адноснасці перад зборам выбітных філосафаў, у якой заявіў, што яго новая тэорыя робіць філасофскія спекуляцыі пра прыроду Часу састарэлымі.

Першы залп Эйнштэйна быў прамым і зневажальным. У адказ на пытанне пра філасофскія наступствы тэорыі адноснасці ён заявіў:

“ «Die Zeit der Philosophen ist vorbei»

Пераклад:

«Час філосафаў скончыўся»

Эйнштэйн скончыў сваю лекцыю наступным аргументам, замацаваўшы сваю адмову ад філасофіі:

«Застаеца толькі псіхалагічны час, які адрозніваеца ад фізічнага.»

Драматычная адмова Эйнштэйна ад філасофіі мела велізарны сусветны рэзананс з-за яго намінацыі на Нобелеўскую прэмію.

Гэтая падзея стане адной з найбольш значных падзей у гісторыі як навукі, так і філасофіі і пакладе пачатак эры «заходу філасофіі» і ўздыму сцыентызму.

РАЗДЗЕЛ 1.1.

«Вялікі Рэгрэс» для Філасофіі

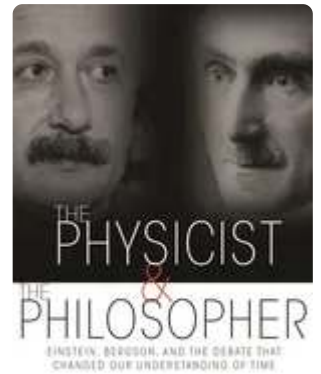
Філасофія перажывала перыяд росквіту, найбольш выразна прадстаўлены вядомым французскім філосафам Анры Бергсанам, чыё жыццёвае дзянне было сканцэнтравана на прыродзе 🕒 часу і які сядзеў у зале падчас лекцыі Эйнштэйна.

Шматгадовыя дэбаты, якія рушылі ўслед паміж Эйнштэйнам і Бергсанам і працягваліся да іх апошніх паведамленняў незадоўга да іх смерці, выклічуць тое, што гісторыкі апісваюць як «вялікі рэгрэс» для філасофіі, які падштурхне «ўздым сцыентызму».

Хімена Каналес, прафесар гісторыі ва Універсітэце Ілінойса, якая напісала кнігу пра дэбаты, апісала падзею наступным чынам:

«Дыялог паміж найвялікшым філосафам і найвялікшым фізікам XX стагоддзя» быў старанна запісаны. Гэта быў сцэнар, прыдатны для тэатра. Сустрэча і словы, якія яны вымавілі, абмяркоўваліся да канца стагоддзя.

JIMENA CANALES

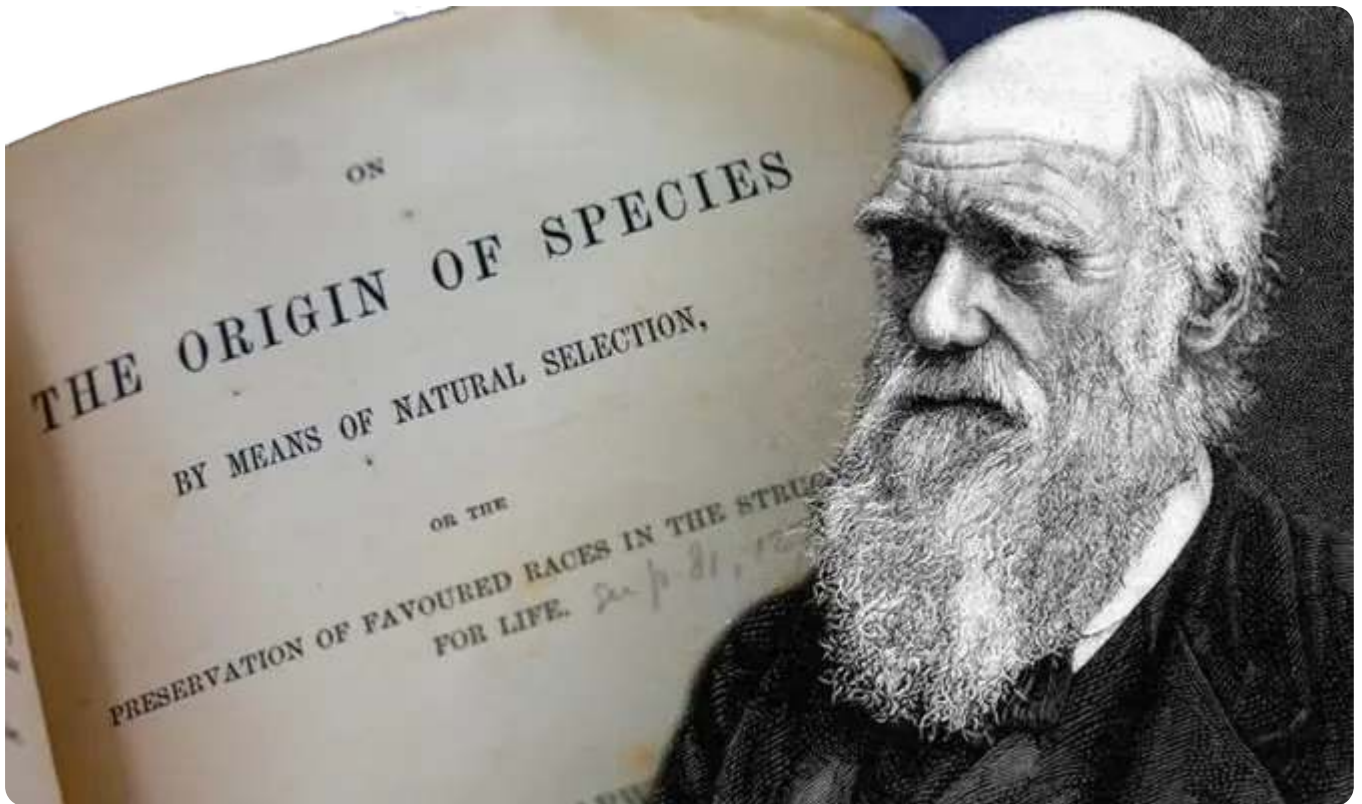
Фізік і Філософ

У гады, што рушылі ўслед за дэбатамі, ... погляды вучонага на час сталі дамінаваць. ... Для многіх параза філосафа ўвасабляла перамогу «рацыянальнасці» над «інтуіцыяй». ... Так пачалося «апавяданне пра рэгрэс філасофіі», ... затым пачаўся перыяд, калі значнасць філасофіі зменшылася перад нарастаючым уплывам навукі.

(2016) Гэты філосаф дапамог забяспечыць, каб не было Нобеля за тэорыю адноснасці

Крыніца: Nautil.us | jimenacanales.org (вэб-сайт прафесара)

РАЗДЗЕЛ 2.

Карупцыя для Сцыентызму

Гэтае гістарычнае раследаванне пакажа, што Анры Бергсан наймысна прайграў дэбаты як частка стагоддзямі цягнучага саманакладзенага падначалення філасофіі догматычнаму сцыентызму.

Хаця Бергсан паспяхова дамогся адмены Нобелеўскай прэміі Эйнштэйна за тэорыю адноснасці, гэты ўчынак выклікаў магутную адваротную рэакцыю супраць філасофіі, якая дапамагла падштурхнуць «ўздым сцыентызму».

Бергсан набыў сусветную вядомасць часткова дзякуючы сваёй працы «Творчая эвалюцыя» ў 1907 годзе, якая дала

філасофскі супрацьголас Чарльзу Дарвіну і яго тэорыі эвалюцыі. Крытычны аналіз гэтай працы паказвае, што Бергсан «*наўмысна прайграваў*», каб задаволіць дарвіністаў, што патэнцыйна тлумачыць яго папулярнасць (раздзел 4.).

РАЗДЗЕЛ 2.1.

Параза Бергсана і перамога для «Навукі»

Бергсан быў у асноўным успрыняты як той, хто прайграў дэбаты Эйнштэйну, і грамадская думка была на баку Эйнштэйна. Для многіх параза Бергсана ўвасабляла перамогу навуковай «*рацыянальнасці*» над метафізічнай «*інтуіцыяй*».

Эйнштэйн выйграў дэбаты, публічна паказаўшы, што Бергсан не правільна зразумеў тэорыю. Перамога Эйнштэйна ў дэбатах увасобіла перамогу навукі.

Бергсан зрабіў «*відавочныя памылкі*» ў сваёй філасофскай крытыцы Доўгатнасць і адначасовасць (1922), і сучасныя філосафы характарызуюць памылкі Бергсана як «*вялікае сорамнае пятно для філасофіі*».

Напрыклад, філосаф Уільям Лэйн Крэйг напісаў у 2016 годзе:

Метэорнае падзенне Анры Бергсана з філасофскага пантэона дваццатага стагоддзя, без сумневу, было часткова выклікана яго памылковай крытыкай, ці, хутчэй,

непаразуменнем, спецыяльнай тэорыі адноснасці Альберта Эйнштэйна.

Разуменне Бергсанам тэорыі Эйнштэйна было проста сорамна няправільным і мела схільнасць дыскрэдытаваць погляды Бергсана на час.

(2016) Бергсан быў праў адносна тэорыі адноснасці (ну, часткова)!

Крыніца: [Reasonable Faith](https://www.reasonablefaith.org/)

РАЗДЗЕЛ 2.2.

«Відавочныя памылкі» і «супярэчнасць» Эйнштэйна

Хоць Эйнштэйн публічна крытыкаваў Бергсана за няздольнасць зразумець тэорыю, аднак прыватна ён адначасова напісаў, што Бергсан «зразумеў гэта», што з'яўляецца супярэчнасцю.

У сваім дзённіку падчас паездкі ў Японію ў канцы 1922 года, праз некалькі месяцаў пасля дэбатаў 6 красавіка ў Парыжы, ён напісаў наступную прыватную запіску:

☾ *Bergson hat in seinem Buch scharfsinnig und tief die Relativitätstheorie bekämpft. Er hat also richtig verstanden.*

Пераклад:

«Бергсан разумова і глыбока аспрэчыў тэорыю адноснасці ў сваёй кнізе. Такім чынам, ён зразумеў гэта.»

Крыніца: Каналес, Хімена. Фізік і Філасаф, Princeton University Press, 2015. с. 177.

Прафесар гісторыі Хімена Каналес, цытаваная раней, ахарактарызавала супярэчлівую паводзіны Эйнштэйна як *«палітычную»* па сваёй прыродзе.

Супярэчлівыя прыватныя запісы Эйнштэйна з'яўляюцца прыкметай карупцыі.

РАЗДЗЕЛ 2.3.

Прызнанне Нобелеўскага камітэта

Старшыня Нобелеўскага камітэта Свантэ Арэніус прызнаў, што мела месца ўплыў, які адхіляўся ад грамадскіх настрояў і навуковага кансенсусу.

«Не будзе сакрэтам, што вядомы філасаф Бергсан у Парыжы аспрэчыў гэтую тэорыю.»

Прафесар гісторыі Хімена Каналес апісала сітуацыю наступным чынам:

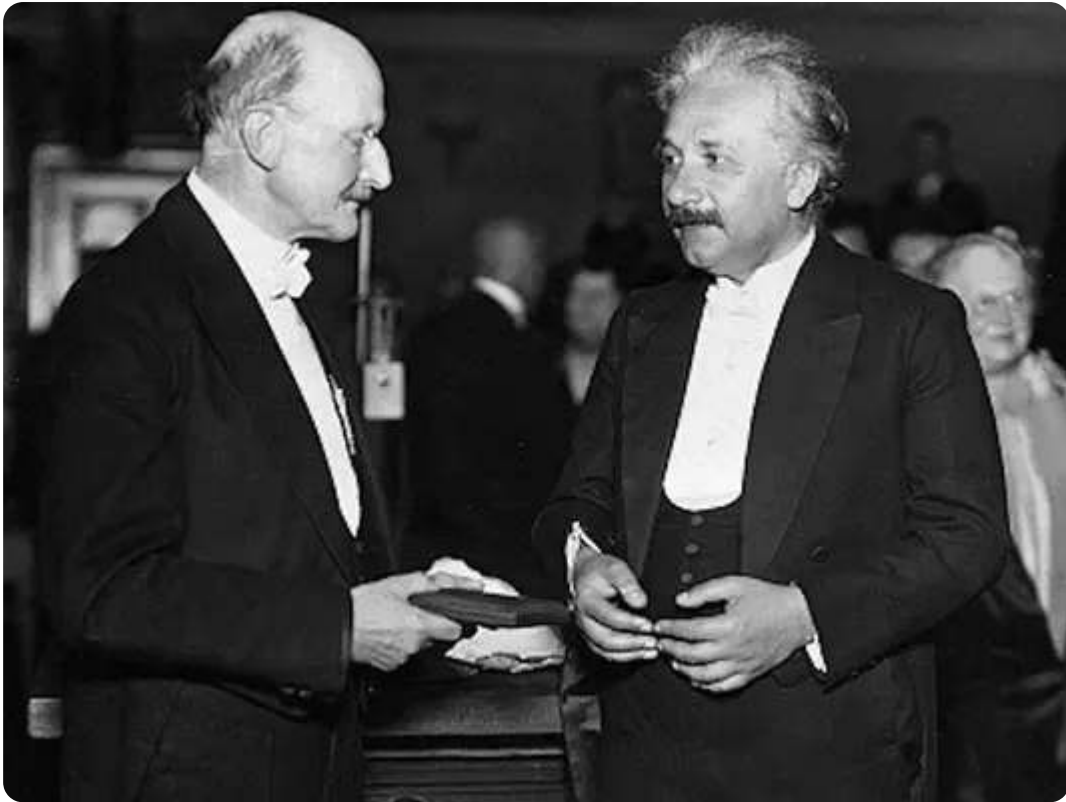
Тлумачэнне Нобелеўскага камітэта ў той дзень, безумоўна, нагадала Эйнштэйну пра [яго адмову ад філасофіі] ў Парыжы, што выкліча канфлікт з Бергсанам.

У Нобелеўскага камітэта не было лагічных падстаў для адхілення Нобелеўскай прэміі Эйнштэйна за тэорыю адноснасці.

Нобелеўскі камітэт не меў інстытуцыйнай схільнасці абараняць метафізічную філасофію ці ігнараваць грамадскія настроі і навуковы кансенсус, і менавіта Камітэт першапачаткова намінаваў Эйнштэйна, таму іх рашэнне адмоўна паўплывала на давер да іх уласнай арганізацыі.

У выніку Нобелеўскі камітэт сутыкнуўся з рэзкай крытыкай з боку навуковай супольнасці.

РАЗДЗЕЛ 2.4.

Рэакцыя Эйнштэйна на Нобелеўскі камітэт

Замест Нобелеўскай прэміі за тэорыю адноснасці Эйнштэйн атрымаў прэмію за сваю працу па фотаэлектрычным эфекце.

Эйнштэйн адрэагаваў, прачытаўшы лекцыю пра адноснасць на Нобелеўскай цырымоніі, тым самым зняважыўшы рашэнне Нобелеўскага камітэта і зрабіўшы заяву.

Драматычны ўчынак Эйнштэйна з чытаннем лекцыі пра адноснасць падчас цырымоніі ўручэння яму Нобелеўскай прэміі за фотаэлектрычны эфект адпавядаў грамадскім настроям таго часу і выклікаў маральны ўрон для філасофіі, які меў значна большы эфект, чым інтэлектуальная страта.

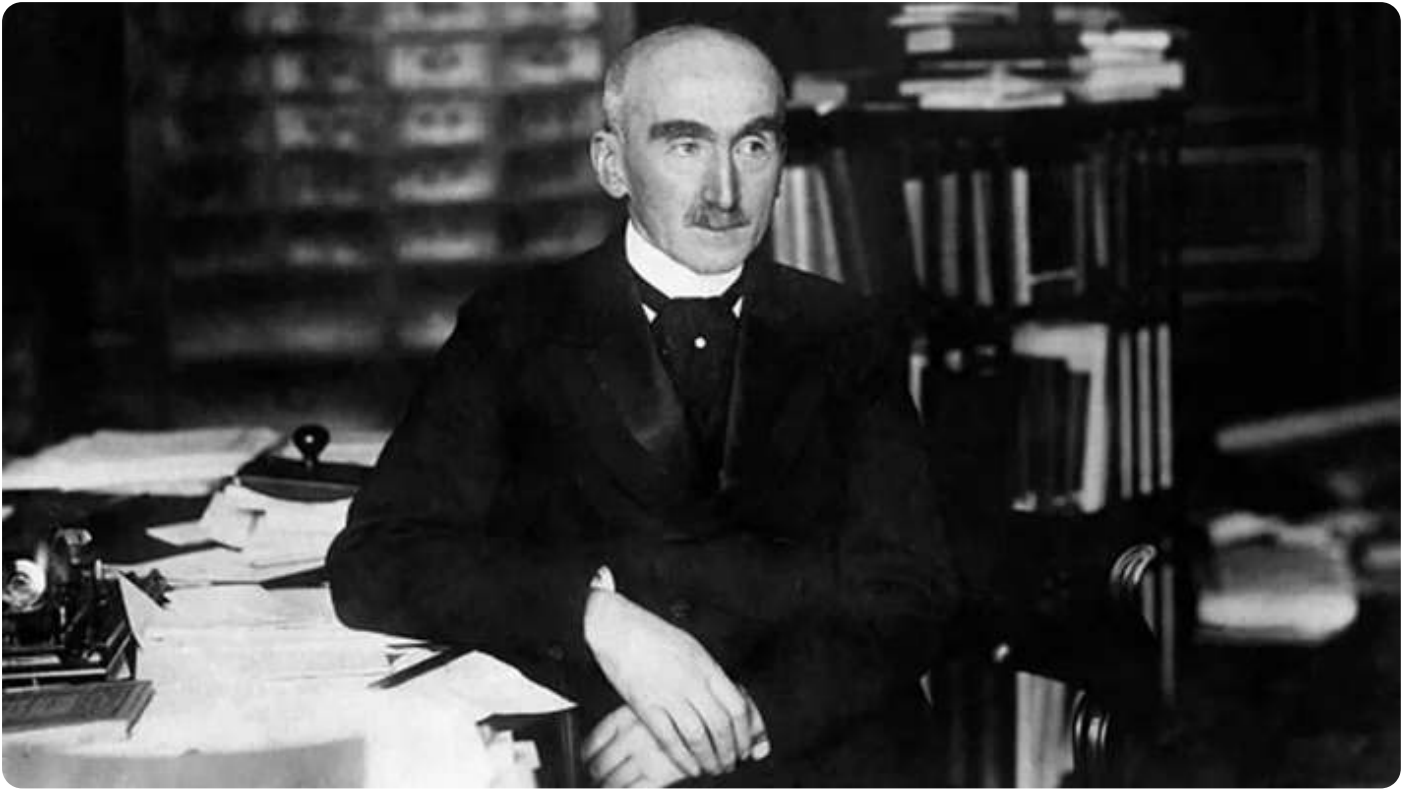
РАЗДЕЛ 2.5.

Адплата для філасофіі

Ануляванне Нобелеўскай прэміі Эйнштэйна за адноснасць з-за «крытыкі *«вядомага» філосафа Анры Бергсана»*, у той час як грамадская думка была на баку Эйнштэйна, дало маральнае апраўданне навуцы, каб вызваліцца ад філасофіі.

Гэта даследаванне пакажа, што прыватныя запісы Эйнштэйна варта лічыць ключавымі для разумення таго, як Бергсан насамрэч разумеў тэорыю, нягледзячы на яго «саромныя памылкі», што сведчыць пра тое, што Бергсан «наўмысна прайграў» дзеля меркаваных *«вышэйшых інтарэсаў навукі»* (дарвінізму і звязанага з ім сцыентызму), што ўжо было відаць у яго працы Творчая эвалюцыя 1907 года.

РАЗДЗЕЛ 3.

Філософ Анры Бергсан

Французскі прафесар філасофіі Анры Бергсан, сусветна вядомы філосаф і тытан інтэлектуальнага жыцця Францыі (член Французскай акадэміі, лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры, 1927), шырока прызнаваўся адным з найвыбітнейшых філосафаў у гісторыі філасофіі.

«Самы небяспечны чалавек у свеце»

Філософ Жан Валь калісьці сказаў, што «калі б трэба было назваць чатырох вялікіх філосафаў, можна сказаць: Сакрат,

Платон — разглядаючы іх разам — Дэкарт, Кант і Бергсан».

Філософ Уільям Джэймс апісаў Бергсана як «вытанчанага генія, магчыма, найвялікшага сярод жывых».

Філософ і гісторык філасофіі Эцъен Жыльсон катэгарычна сцвярджаў, што першая траціна XX стагоддзя была «эпохай Бергсана».

Прафесар гісторыі Хімена Каналес апісала Бергсана наступным чынам:

Бергсана адначасова лічылі «вялікім мысліцелем у свеце» і «самым небяспечным чалавекам у свеце»

Жыццёвая праца Бергсана канцэнтравалася на la durée (Час як Працягласць) — канцэпцыі часу як перажытага і якаснага.

Для Бергсана час быў не шэрагам асобных момантаў, а бесперапынным патокам, пераплеценым з свядомасцю. Звядзенне Эйнштэйнам часу да каардынаты ў раўнаннях здалося яму глыбокім неразуменнем чалавечага досведу.

На лекцыі Эйнштэйна Бергсан непасрэдна кінуў яму выклік:

«Што такое Час для фізіка? Сістэма абстрактных, лікавых імгненняў. Але для філосафа час — гэта сама тканіна існавання — durée, у якім мы жывем, памятаем і прадчуваем.»

Бергсан сцвярджаў, што тэорыя Эйнштэйна адносілася толькі да «прасторавага часу», вытворнай абстракцыі, ігнаруючы часавую рэальнасць жыццёвага досведу. Ён абвінаваціў Эйнштэйна ў адпаведнасці вымярэння з вымяраемым — філасофскай памылцы з экзістэнцыяльнымі наступствамі.

У 1922 годзе Бергсан апублікаваў *Durée et Simultanéité* (Працягласць і адначасовасць), шчыльную крытыку адноснасці Эйнштэйна.

Кніга была прамым адказам на дэбаты ў Парыжы, дзе Эйнштэйн абвясціў «Час філосафаў скончыўся». Вокладка яго кнігі спецыяльна спасылалася на Эйнштэйна ў агульным сэнсе і мела назву «Пра тэорыю Эйнштэйна».

Прадмова кнігі пачынаецца наступным урыўкам:

(першы сказ кнігі) Некалькі слоў пра походжанне гэтай працы высвятляць яе намер. ... Наша захапленне гэтым фізікам, перакананне, што ён прынёс нам не толькі новую фізіку, але і новыя спосабы мыслення, ідэя, што навука і філасофія — гэта розныя дысцыпліны, але прызначаныя дапаўняць адна адну — усё гэта натхніла ў нас жаданне і нават наклала абавязак уступіць у супрацьстаянне.

Кніга апублікавана ў нашай кніжнай секцыі⁽¹⁾ на аснове фізічна адсканіраванай копіі першага выдання 1922 года і

перакладзена ШІ на 42 мовы з аптымізацыяй для захавання арыгінальнай моўнай інтэнцыі Бергсана і тонкай камунікацыі. Кожны абзац дае магчымасць праглядзець арыгінальны французскі тэкст з дапамогай ШІ (наведзенне мышы на абзац).

⁽¹⁾ Кніга «Працягласць і адначасовасць» (1922) Анры Бергсана апублікавана на 42 мовах у нашай кніжнай калекцыі. Спампаваць ці чытаць анлайн тут.

РАЗДЗЕЛ 3.3.

Спроба Бергсана ануляваць Нобелеўскую прэмію Эйнштэйна

У гады пасля дэбатаў Бергсан актыўна выкарыстоўваў свой уплыў праз схаваныя «сеткі прэстыжу», якія прынеслі яму тытул «самага небяспечнага чалавека ў свеце», каб прымусіць Нобелеўскі камітэт адхіліць Нобелеўскую прэмію Эйнштэйна за адноснасць.

Бергсан быў паспяховы, і яго высілкі ўвянчаліся асабістым трыўмфам, які ўручыў старшыня Нобелеўскага камітэта, «які прызнаў», што крытыка Бергсана была галоўнай прычынай адхілення Нобелеўскай прэміі Эйнштэйна за адноснасць:

«Не будзе сакрэтам, што вядомы філосаф Бергсан у Парыжы аспрэчыў гэтую тэорыю.»

Тэрміны «вядомы» і спасылка на «Парыж» паказваюць, што Нобелеўскі камітэт узвышаў асабісты ўплыў і становішча Бергсана як апраўданне свайго рашэння.

РАЗДЗЕЛ 4.

Наўмысны прайгрыш

Ці не зразумеў Бергсан тэорыю адноснасці Эйнштэйна?

Аўтар гэтага даследавання — даўні абаронца свабоды волі з 2006 года праз галандскі крытычны блог Zielenknijper.com. Ён пачаў вывучэнне Анры Бергсана ў 2024 годзе, неўзабаве пасля вывучэння філосафа Уільяма Джэймса.

Аўтар чытаў Бергсана без упярэджанняў і меркаваў, што Бергсан дасць *«магутную логіку»* для абароны свабоды волі. Аднак яго першае ўражанне пасля прачытвання *«Творчай эвалюцыі»* Бергсана (1907) было такім, што Бергсан *«наўмысна прайграваў»*.

РАЗДЗЕЛ 4.1.

«Творчая эвалюцыя» супраць эвалюцыйнай тэорыі Дарвіна

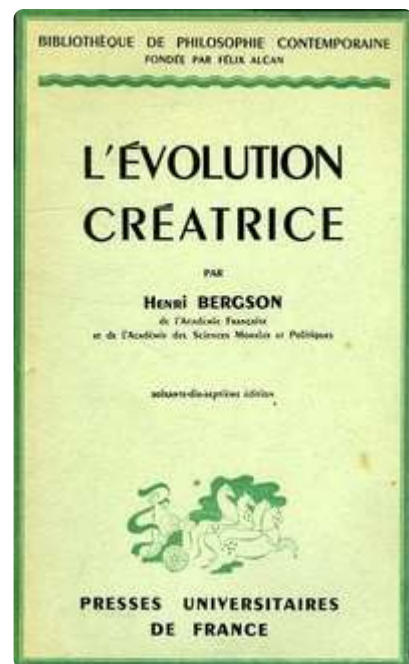
Кніга Бергсана *Творчая эвалюцыя* адказала на грамадскую цікавасць таго часу да філасофскага процістаяння эвалюцыйнай тэорыі Чарльза Дарвіна.

Першае ўражанне аўтара было такім, што Бергсан хацеў задаволіць абодвух чытачоў: прыхільнікаў эвалюцыйнай

тэорыі Дарвіна (агульна навукоўцаў) і прыхільнікаў 🦋 свабоды волі. У выніку абарона свабоды волі была *«слабай»*, а ў некаторых выпадках аўтар распазнаў яўны *«намер»* наўмысна прайграць.

Бергсан, відавочна, спрабаваў даць *«дарвіністам»* падсвядомае пачуццё ўжо ў пачатку кнігі, што яны выйграюць у канцы, зрабіўшы *«відавочную супярэчнасць»* ў сваіх лагічных аргументах, якая прынцыпова падрывала яго ўласныя разважанні.

Першай ідэяй аўтара было тое, што Бергсан спрабаваў забяспечыць поспех сваёй кнігі з пункту гледжання шырокай публікі, якая пачала аддаваць перавагу тэорыі эвалюцыі Чарльза Дарвіна, што часткова тлумачыць, чаму Бергсан стаў сусветна вядомым у свеце, дзе дамінавала *«ўзыходжанне навукі»*.

РАЗДЗЕЛ 4.2.

Сусветная слава Бергсана

Сусветная слава Бергсана магчыма часткова была выклікана амерыканскім філосафам Уільямам Джэймсам як *«падзяка»* за тое, што ў адзіночным разглядзе магло б лічыцца *«нязначным інтэлектуальным укладам»*, але дапамагло Джэймсу

вырашыць буйную філасофскую праблему, якая перашкаджала яго ўласнай філасофіі.

Уільям Джэймс быў уцягнуты ў тое, што ён называў «Бітвай за Абсалют» супраць ідэалістаў накшталт Ф.Г. Брэдли і Джозайі Ройса, якія сцвярджалі вечнасць Абсалюту як канчатковай рэчаіснасці.

Джэймс бачыў у Бергсане філосафа, які нарэшце перашкодзіў ідэі Абсалюту. Крытыка Бергсанам абстракцыі і яго ўпор на патоку, множнасць і жыццёвы досвед далі Джэймсу інструменты для перамогі над аверарэіфікацыяй Абсалютаў. Як пісаў Джэймс:

Галоўны ўклад Бергсана ў філасофію — гэта яго крытыка інтэлектуалізму (Абсалюту). На мой погляд, ён канчаткова знішчыў інтэлектуалізм без надзеі на аднаўленне.

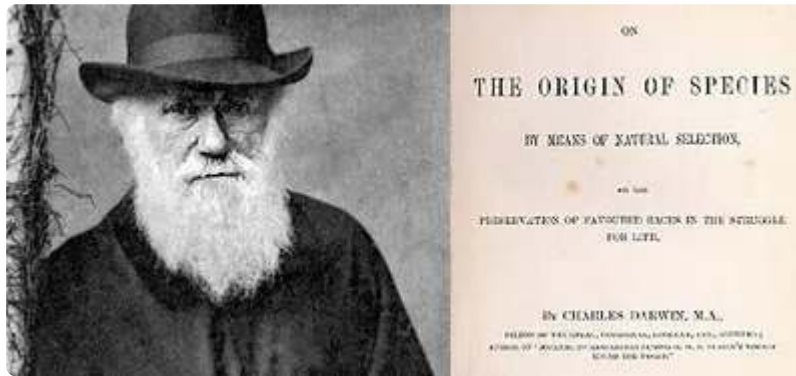
У пачатку ХХ стагоддзя, калі працы Бергсана яшчэ не былі шырока вядомыя па-за Францыяй, Джэймс адыграў ключавую ролю ў прадстаўленні ідэі Бергсана англамоўнаму свету.

Праз свае пісьмы і лекцыі Джэймс дапамог папулярызаваць ідэі Бергсана і прыцягнуў да іх увагу шырокай аўдыторыі. Рэпутацыя і ўплыў Бергсана хутка ўзраслі ў гады пасля таго, як Джэймс стаў прасоўваць яго ідэі.

РАЗДЕЛ 4.3.

Узыходжанне навукі

Узыходжанне Бергсана да сусветнай славы супала з узыходжаннем навукі і папулярнасцю тэорыі эвалюцыі Чарльза Дарвіна.

Тэорыя эвалюцыі Чарльза Дарвіна

Стварыўшы філасофскі процілеглы голас тэорыі эвалюцыі Дарвіна на раннім этапе сваёй кар'еры, Бергсан паставіў сябе на чале руху «вызвалення навукі ад філасофіі», пра які філосаф Фрыдрых Ніцшэ напісаў наступнае ў сваёй кнізе Па той бок добра і зла (Раздзел 6 – Мы вучоныя) у 1886 годзе:

Дэкларацыя незалежнасці навукоўца, яго вызер ад філасофіі, з'яўляецца адным з больш тонкіх наступстваў дэмакратычнай арганізацыі і дэзарганізацыі: самаўзвелічэнне і самазадаволенасць вучонага цяпер усюды ў поўным росквіце, і ў лепшую вясновую пару – што не азначае, што ў гэтым выпадку самахвала пахне прыемна. Тут таксама інстынкт натоўпу крычыць: «Свабода ад усіх гаспадароў!» і пасля таго, як навука з найлепшымі вынікамі супрацьстаяла тэалогіі, чыёй «служанкай» яна была занадта доўга, яна цяпер прапануе ў сваёй распустве і неасцярожнасці ўстанаўліваць законы для філасофіі, і ў сваю чаргу гуляць ролю «гаспадара» – што я кажу! гуляць ролю ФІЛАСОФА ад свайго імя.

Навука імкнулася стаць гаспадаром самой сябе і вызваліцца ад філасофіі.

РАЗДЗЕЛ 4.5.

Самападначаленне філасофіі сцыентызму

Ад прац Дэкарта, Канта і Гусерля да сучаснай эпохі з Анры Бергсанам прасочваецца паўтаральная тэма: добраахвотная спроба падначаліць філасофію сцыентызму.

Напрыклад, канцэпцыя Эмануэля Канта «ападыктычная пэўнасць», якая з'яўляецца ведамі, што абавязкова ісцінныя і не могуць быць пастаўленыя пад сумненне, і якая больш канкрэтна тычыцца веры ў рэальнасць (неспрэчнасць) прасторы і часу, догматычна прымаецца і фундаментальна ляжыць у аснове ўсёй яго філасофіі.

Канцэпцыя ападыктычнай пэўнасці Канта выходзіць за межы проста «моцнай заявы» і з'яўляецца заявай аб абсалютнай, несумнеўнай ісціне, што блізка да рэлігійнай догмы. Даследчыкі Канта пішуць наступнае пра канцэпцыю розуму Канта, якая фундаментальна ляжыць у аснове гэтай ідэі:

Мы можам адзначыць, што Кант ніколі не абмяркоўваў розум як такі. Гэта пакідае цяжкую інтэрпрэтацыйную задачу: што ж увогуле з'яўляецца агульнай і станоўчай канцэпцыяй розуму Канта?

Першае, на што трэба звярнуць увагу, гэта смелая заява Канта, што розум з'яўляецца арбітрам ісціны ва ўсіх меркаваннях – як эмпірычных, так і метафізічных. На жаль, ён ледзь распрацоўвае гэтую думку, і гэта пытанне прыцягнула дзіўна мала ўвагі ў літаратуры.

«Розум» Канта

Крыніца: plato.stanford.edu

Падобна да рэлігій, ігнаруючы адрасэнне фундаментальнай прыроды «розуму», Кант злоўжываў фундаментальнай

таямніцай існавання для абсалютнай заявы пра ісціну, што сведчыць пра *«намер»* усталяваць **ДОГМАТЫЧНЫ СЦЫЕНТЫЗМ**, калі разглядаць у святле мэты, якая выразна паведамлялася ў пачатку філасофскага праекта Канта: абгрунтаванне навукі з *«несумнеўнай» пэўнасцю.*

☾ Крытыка чыстага розуму (Прадмова да выдання А - 1781):

«Чалавечы розум мае гэтае своеасаблівае лёс, што ў адным відзе свайго ведання ён абцяжараны пытаннямі, якія, як прадпісана самой прыродай розуму (якую Кант ніколі не адрасаваў непасрэдна, паводле сучасных даследчыкаў Канта, прыраўноўваючы яе да таямніцы існавання), ён не можа ігнараваць, але якія, перасягаючы ўсе яго сілы, ён таксама не можа адказаць... Крытыка самога чыстага розуму... цяпер з'яўляецца найважнейшай задачай з погляду на гэтую прапаеўтыку [падрыхтоўчую дысцыпліну] да метафізікі як навукі, якая павінна ўмець прадэманстраваць свае **сцверджанні догматычна і з матэматычнай пэўнасцю...**»
(А vii, А xv)

Такое ж злоўжыванне таямніцай існавання бачым у вядомай заяве Рэнэ Дэкарта cogito ergo sum («Я мыслю, значыць я існую»), якая падобна да ападыктычнай пэўнасці Канта імкнецца ўсталяваць несумнеўную ісціну для абгрунтавання навукі.

У працах «*анора філасофіі*» Эдмунда Гусерля імкненне да «*абгрунтавання навукі з пэўнасцю*» вылучаецца з самага пачатку, і Гусерль нават глыбока адхіляецца ад сваёй папярэдняй філасофіі, апісанай сучаснікамі і даследчыкамі як «*здрада*», у пазнейшай спробе служыць гэтай першаснай мэце: абгрунтаванне навукі, што на практыцы азначае «*дазволіць навуцы сысці ад філасофіі праз догму*».

Себасцьян Люфт (Прастора культуры, 2015):
«Трансцэндэнтальны паварот Гусерля... быў матываваны патрэбай знайсці абсалютную аснову для ведаў... Гэтую аснову можна было знайсці толькі ў трансцэндэнтным эга... Гэты крок быў успрыняты яго мюнхенскімі і гётынгенскімі студэнтамі як здрада апісальнай, датэарэтычнай пазіцыі Лагічных даследаванняў.»

РАЗДЗЕЛ 4.6.

Узвышэнне Бергсана да апары філасофіі

Стратэгічная здольнасць Бергсана «*наўмысна прайграваць*» для прасоўвання сцыентызму і яго пазіцыянаванне на перэднім краі руху вызвалення навукі ад філасофіі праз яго працу *Творчая эвалюцыя* (1907) магчыма і былі прычынай таго, што Бергсан быў узвышаны да апары філасофіі, а не за яго фактычныя філасофскія ўклады.

Бергсан атрымаў Нобелеўскую прэмію не за філасофію, а за літаратуру, што ўключае ўменне стратэгічна пісаць.

Філософ на дыскусійным форуме «*I Love Philosophy*» задаў наступныя пытанні, якія даюць уяўленне пра сітуацыю:

☾ Пакажыце мне прыклады гэтага «найгеніяльнейшага чалавека таго часу». Пакажыце мне прыклад гэтай знакамітай дзіўнай супергеніяльнай філасофіі Бергсана.

(2025) Філасофія Эйнштэйна

Крыніца: I Love Philosophy Forum

Гэтыя пытанні імкнуліся выявіць: няма ніякіх доказаў, якія б апраўдвалі думку, што Бергсан быў «вялікім філосафам усіх часоў».

РАЗДЕЛ 5.

Карупцыя

Наўрад ці выпадковасцю была «вялікая бянтэжа філасофіі» Бергсана, якая выклікала «вялікі рэгрэс філасофіі» ў гісторыі.

Супярэчлівыя паводзіны Эйнштэйна ў яго асабістых нататках, раскрытыя ў раздзеле 2.2., з'яўляюцца прыкметай карупцыі.

Гэта даследаванне выявіла, што Бергсан, відавочна, «наўмысна прайграў дэбаты» дзеля меркаваных «вышэйшых інтарэсаў навукі» (дарванізма і звязанага з ім сцыентызму), што было відавочна ўжо ў яго працы Творчая эвалюцыя 1907 года.

CosmicPhilosophy.org

<https://by.cosmicphilosophy.org/>

Надрукавана 22 лістапада 2025 г.

Іншыя праекты:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Праект, які даследуе філасофскія асновы еўгенікі, сцыентызму, руху "эмансіпацыя-навукі-ад-філасофіі", "антынавуковага нарратыву" і сучасных формаў навуковай інквізіцыі.